FINANCE A ÚVĚR 12/1996
ročník 46

Vydává Ministerstvo financí České republiky ve spolupráci s Českou národní bankou ve vydavatelství Economia, a. s., Praha

© Ministerstvo financí ČR

Adresa redakce: Vinohradská 49
120 74 Praha 2
Tel.: (02) 24 25 00 36 nebo: (02) 215 93 171
Fax: (02) 215 93 203

Šéfredaktor: Ing. Ivan Kočárník, CSc.

FINANCE A ÚVĚR 12/1996
Volume 46

Publishers: Ministry of Finance of the Czech Republic in Cooperation with Czech National Bank in Publishing House Economia, Prague

© Ministry of Finance of the Czech Republic

Editor's Office: Vinohradská 49
120 74 Prague 2
Czech Republic

Editor in Chief: Ivan Kočárník

OBSAH

Arnošt BÖHM: Jaká je státní podpora exportu v ČR? 689

Martin MANDEL: Peněžní a úvěrový transmisní mechanizmus měnové politiky – problém stability důchodových rychlostí peněz a úvěrů v české ekonomice 694

Vladimír DVOŘÁK: Význam účetních výkazů při posouzení finanční stability českých bank 709

Petr ZAHRADNÍK: Banky v ČR a jejich vstup do Evropy 715

Václav VYBÍHAL – Bohumil MINAŘÍK: Moderní metody vícekriteriálního hodnocení v externím ratingu bank 731

Daňové judikáty

Výběr ze soudních rozhodnutí ve věcech daní č. 21/96 743

Uprostřed čísla:
Celoroční rejstřík za rok 1996

CONTENTS

Arnošt BÖHM: What is the State of Support of Export in the CR? 689

Martin MANDEL: Money and Credit Transmission Mechanism of Monetary Policy – Problem of Stability M2 a Credit Aggregate Income Velocity in the CR 694

Vladimír DVOŘÁK: The Usefulness of Financial Statements for Credit Rating of Czech Banks 709

Petr ZAHRADNÍK: Banks in the CR and Their Entry to Europe 715

Václav VYBÍHAL – Bohumil MINAŘÍK: Modern Methods of Multicriterial External Rating of Banks 731

Tax Judical Decisions

Abstract from Court Decisions Concerning Taxation: No 21/96 743

In the middle of this issue:
Journal Year Index for 1996

*Autorská práva vykonává vydavatel (viz § 4 zák. č. 35/1996 Sb. ve znění změn a doplňků). Užití části nebo celku publikovaných textů – vč. publikovaných zpracovaných znění judikátů –, rozmnožování a šíření jakýmkoli způsobem (zejména mechanickým nebo elektronickým) bez výslovného svolení vydavatele je **zakázáno**.*

Redakční rada: Dr. Ivan Angelis, CSc., Doc. Ing. Aleš Bulíř, MSc., CSc., Ing. Petr Dvořák, Ing. Miroslav Hrnčíř, DrSc., Doc. Ing. Kamil Janáček, CSc., Ing. Miroslav Kerouš, Ing. Ivan Kočárník, CSc., Ing. Václav Kupka, CSc., Ing. Tomáš Ježek, CSc., Ing. Jiří Pospíšil, CSc., Vladimír Rudlovčák, CSc., Ing. Pavel Štěpánek, CSc., Prof. Jan Švejnar, Ph.D., Prof. Dr. František Vencovský, Ing. Jan Vít, Prof. Ing. Karol Vlachynský, CSc.

DT: 339.564 (437)

Jaká je státní podpora exportu v ČR?

Na otázky redakce časopisu Finance a úvěr odpovídá ing. Arnošt BÖHM, CSc., statutární náměstek generálního ředitele Exportní garanční a pojišťovací společnosti, a. s.

Další ze série tradičních rozhovorů je zaměřen na podporu exportu v České republice. Snad o žádném ekonomickém tématu nebylo v letošním roce napsáno více než o problematice vývoje naší platební, resp. zejména obchodní bilance. To, že deficit běžného účtu je způsoben deficitem obchodní bilance, a fakt, že tento vývoj je důsledkem nedostatečné dynamiky vývozu, logicky obrací pozornost k tomu, zda je u nás podpora exportu dostatečná. Odpovědi na tuto otázku jsou samozřejmě různé – ať již jde o pohled vládních ekonomů či opozice, nebo o názory samotných exportérů. Škála nástrojů proexportní politiky, resp. systému státní podpory vývozu je značná a v České republice se řada z nich využívá. Jedním z nejvýznamnějších je zřízení speciálních institucí na podporu exportu financovaných ze státních prostředků. Proto se v rozhovoru na tuto problematiku soustřeďujeme. Otázek by samozřejmě bylo možné položit mnoho, redakce však nechce obsah odpovědí příliš předurčovat. Zachovává proto víceméně strukturu obecnějších otázek položených již v předchozích třech letech.

Jak hodnotíte současnou úroveň podpory českého exportu ve vztahu k postupu transformace celé naší ekonomiky, a pokud jde o mezinárodní srovnání?

V prvé řadě jsem toho názoru, že tato otázka má více aspektů. Na jedné straně stojí mechanizmy a instituce pro podporu vývozu, jejichž vytvoření chápu jako jeden z významných kroků reformy a zároveň jako příspěvek k jejímu rychlému a relativně klidnému průběhu. Na straně druhé však stojí otázka schopnosti a ochoty našich vývozců tyto mechanizmy využívat; to je stránka, kterou již tak pozitivně – alespoň podle našich poznatků – hodnotit nelze.

Praxe potvrdila, že pro relativní stabilitu ekonomiky v rozhodující fázi reformy měl velký význam pozitivní vývoj obchodní bilance založený na proexportně založené úrovni měnového kurzu. Souběžně s postupem reforem, a to zejména liberalizace cen a zahraničního obchodu, však dozrávala nutnost vytvářet soustavu takových forem, metod a nástrojů státní podpory vývozu, které by byly subtilnější a působily selektivně. Ohlédneme-li se do nedávné minulosti, zjistíme, že s postupným vyčerpáváním stimulačního efektu měnového kurzu byly současně „nastartovány" nové mechanizmy, které jsou ve vyspělých tržních ekonomikách standardní součástí státní politiky podpory vývozu.

Tvorba těchto nových forem státní podpory vývozu a jejich zavádění však

probíhaly paralelně i s liberalizací zahraničního obchodu. V jejím důsledku se během tří čtyř let touto činností začala zabývat většina výrobních podniků, které se však samy v mnoha případech v procesu privatizace teprve nově konstituovaly jako privátní společnosti; v rámci tohoto procesu přebíraly odpovědnost samy za sebe, tvořily své nové managementy, navazovaly nové obchodní vztahy i v tuzemsku a řešily celou řadu do té doby pro ně prakticky neznámých úkolů.

To se nemohlo neodrazit v míře využívání nově nabízených služeb na podporu vývozu, definovaných vládou již na podzim r. 1991. Hodnocení realizace tohoto vládního programu naznačuje, že nejintenzivnější byl rozvoj finanční infrastruktury podpory vývozu; již počátkem června 1992 začala fungovat Exportní garanční a pojišťovací společnost, a. s. (EGAP). Byl splněn i další požadavek tohoto programu, tj. že v případě potřeby bude zřízena samostatná finanční instituce poskytující vývozní úvěry za úrokových podmínek odpovídajících podmínkám zahraničních finančních trhů. Je třeba objektivně přiznat určitou opožděnost vzniku této instituce, ale i připomenout právní a systémovou složitost jejího ustanovení; Česká exportní banka, a. s., začala fungovat až v polovině r. 1995.

Současnou fázi vývoje státní podpory vývozu ve finanční oblasti bych hodnotil jako etapu stabilizace, a to minimálně ze dvou hledisek: z hlediska systémového a institucionálního dobudování těchto forem podpory, které s sebou přineslo prakticky dosažení úrovně poskytovaných služeb srovnatelné s vyspělými tržními ekonomikami, a z hlediska vnímání významu těchto institucí ze strany vývozců jako určité záštity stabilního rozvoje. Pokud jde o druhé hledisko, pak je nutné otevřeně říci, že jsme ještě jen zhruba na půli cesty – potřebu úvěrového pojištění si uvědomují zejména tradiční, velcí vývozci, zatímco ti menší nebo ti, kteří vyvážejí na kratší úvěry, jeho potřebu dosud plně nedoceňují.

Co považujete za největší úspěch?

Především považuji za výrazný úspěch rychlost, s jakou se podařilo provést základní kroky ekonomické transformace, a dále to, jak velkou přizpůsobivost novým podmínkám projevili v této nesmírně složité etapě manažeři a další pracovníci transformujících se firem. Z hlediska zahraničního obchodu považuji za pozitivní to, co jsem již uvedl k první otázce, že totiž právě jeho stabilita v letech 1990–1994 byla určitým pilířem, oporou celého transformačního procesu.

Z hlediska celkového systému státní podpory vývozu považuji za velmi pozitivní její postupné směřování ke struktuře, jež je standardně uplatňována ve vyspělých zemích, včetně vymezení legislativního rámce, jenž tuto státní podporu a způsoby její realizace definuje. Přijetí zákona č. 58/1995 Sb., o pojišťování a financování vývozu se státní podporou, v březnu 1995 spolu s každoročními vklady státního rozpočtu do EGAP i ČEB znamenaly jasnou deklaraci zájmu státu na podpoře vývozu a zabezpečily transparentnost podmínek jejího poskytování. Nicméně některé nové jevy – ať už ty, jež vyplývají ze současného stavu obchodní bilance, nebo ty, jež mají svůj původ ve změně legislativních pravidel uplatňovaných v devizové oblasti, která znamená přechod k vnější směnitelnosti Kč – vedou k nutnosti připravit určité korekce tohoto zákona, které by umožnily tuto podporu zintenzivnit a především diverzifikovat její formy. Na základě výsledků projednávání zprávy o činnosti EGAP za r. 1995 v rozpočtovém výboru

Poslanecké sněmovny, ale i s přihlédnutím k výdajům na podporu exportu, které byly zapracovány do návrhu státního rozpočtu na r. 1997, jsem optimistou i v tom, že Poslanecká sněmovna pochopí důvody, které k návrhu úprav uvedeného zákona vedly, a že tyto úpravy přijme.

Potvrzením konformity námi uplatňovaných postupů s mezinárodně platnými postupy je přijetí EGAP za člena Mezinárodního sdružení úvěrových a investičních pojistitelů (Bernské unie) a zároveň přijetí EGAP a ČEB jako zástupců ČR ve Skupině OECD pro exportní úvěry a exportní garance.

Velký význam pro naše exportéry budou mít i dvoustranné dohody EGAP s partnerskými úvěrovými pojišťovnami, např. s US EXIMBANK, kanadskou EDC, španělskou CESCE a nizozemskou NCM, které byly uzavřeny s cílem umožnit realizaci kooperovaných dodávek do třetích zemí se společným pojištěním všech účastníků této společné vývozní operace.

Co naopak jsou největší slabiny, a co je tudíž třeba výrazně změnit?

Formulace „výrazně změnit" mně v kontextu našeho rozhovoru nepřipadá příliš relevantní. Stejně tak, jako jsem se snažil v předchozích odpovědích vysvětlit určitou kontinuitu a logiku postupu rozvoje forem státní podpory vývozu, pak i k dějům budoucím je třeba přistupovat jako k procesu vzájemného ovlivňování mnoha faktorů, které se v té či oné míře na charakteristice okamžitého vztahu mezi společenskou poptávkou a jejím uspokojováním prostřednictvím nabídky nových forem státní (ale i nestátní, avšak státem iniciované) podpory vývozu podílejí.

Bez jakékoli absolutizace se domnívám, že základní struktura podpory vývozu prostřednictvím EGAP a ČEB je završena a další nové formy budou vznikat na základě nových požadavků podnikatelské sféry. Tím nikterak nechci říci, že nedojde k modifikacím a úpravám dosavadních pojistných produktů.

Myslím si však, že výrazným „hnacím motorem" bude růst poptávky vývozců např. po zahraničně ekonomických informacích o potenciálních možnostech prodeje jejich výrobků do zahraničí. Jsem přesvědčen, že nynější fázi, poznamenanou deficitem obchodní bilance, vystřídá fáze hledání odbytových možností a že na tomto základě vzniknou i kvalitativně i kvantitativně nové příležitosti pro EGAP.

Z toho, co zde říkám, vyplývá, jak významnou roli hraje a v budoucnu roli ještě významnější bude hrát distribuce zahraničně ekonomických informací vývozcům. To však je podle mě ta relativně jednodušší stránka. Druhou, a zřejmě významnější stránkou, která u nás v podstatě zatím chybí, je existence poradenských firem, které by za dostupných podmínek zájemci pomohly zpracovat nabídku např. do tendrového řízení a svému klientovi v tomto směru poskytly úplný servis. Je třeba si přiznat, že s výjimkou velkých tradingových a výrobních firem mnoho našich vývozců není schopno se v celé šíři této problematiky orientovat samo.

Jak hodnotíte politiku vlády a politiku České národní banky z hlediska jejich proexportního působení?

Myslím si, že mnohé z toho, co by se dalo k této otázce říci, jsem již uvedl v odpovědích na předchozí otázky. Nicméně jsem toho názoru, že vláda

učinila podstatné kroky k tvorbě základů proexportní politiky. Z hlediska dynamiky vývoje ekonomiky i zahraničního obchodu však i zde bude zřejmě nutné hledat takové formy státní podpory vývozu, které budou adekvátní reakcí na konkrétní ekonomický vývoj. Přitom však bude třeba dbát na dodržení mezinárodních standardů, ke kterým se přihlásíme např. v případě přijetí České republiky do Evropské unie apod. Jiná je pozice České národní banky; ta má v rámci makroekonomické politiky specifické úkoly, jež se vztahují k péči o měnovou stabilitu. Zde zřejmě bude v budoucnu možné očekávat ovlivňování exportní výkonnosti nástroji měnové, a zejména úvěrové politiky; zárodkem takového přístupu je např. uznání bezrizikovosti úvěrů pojištěných u EGAP proti teritoriálním rizikům pro komerční banky. Zároveň lze předpokládat, tak jako dosud, vstřícnost ČNB při rozšiřování provozní licence ČEB v souladu s potřebami, které na ni budou klást vývozci, při samozřejmém respektování základních cílů měnové politiky ČNB.

Jste spokojen s legislativním rámcem upravujícím pojišťování vývozu se státní podporou, resp. co by se podle Vašeho názoru mělo zlepšit?

V zásadě je dobré, že ČR takový zákon má a že jím upravené postupy jsou díky návaznosti na ostatní právní normy, zejména týkající se státního rozpočtu, funkční. Přesto existují určité náměty na jeho zdokonalení; zejména tak, aby umožnil poskytovat pojišťovací služby, které v jeho současném znění nejsou kodifikovány, ale na než vývozci netrpělivě čekají. Z tohoto hlediska jde především o zpřesnění formulací týkajících se rozsahu působnosti zákona tak, aby se státní podpora vývozu týkala všech druhů pojištění, které nelze provozovat na komerčním principu. Dále by novela zákona měla umožnit rozšíření předmětu státní podpory v souvislosti s připravovaným zavedením nových pojistných produktů – pojištění investic v zahraničí a pojištění úvěrů na pracovní kapitál vývozců. Úprava zmocnění v rámci ustanovení zákona by měla umožnit jednoznačněji definovat pojistnou kapacitu EGAP a stanovit pravidla pro schvalování obchodních případů velkého rozsahu.

Domníváte se, že časopis Finance a úvěr přináší z hlediska Vaší práce zajímavé příspěvky, resp. co byste doporučoval, pokud jde o jeho další zaměření do budoucna?

Váš časopis považuji za jedno z nejlepších ekonomických periodik, neboť vedle převážně teoreticky zaměřených statí publikuje i názory, návrhy a stanoviska k tématům ryze praktickým. Myslím si, že tato skladba je z hlediska zájemců o teoretická východiska finanční a měnové politiky přínosná. I pro nás, jako pracoviště praktického zaměření, mohou některé publikované poznatky přinášet podněty pro další práci. Lze očekávat, že v časopisu odezní i některé názory na řešení současné situace v našem zahraničním obchodě, které by mohly být akceptovány těmi, kteří se touto sférou hospodářské politiky zabývají.

Otázky kladla a za odpovědi děkuje
Milena Horčicová

SUMMARY

What is the State of Support of Export in the CR?

Arnošt BÖHM – Senior Deputy Managing Director of EGAP, a. s.

Senior Deputy Managing Director of Export Guarantee and Insurance Corporation (EGAP), Mr. Arnošt Böhm, replies questions of the editor.

The present level of the support of the Czech exports as seen in connection with the economic transformation of the Czech Republic, and in international comparison is to be considered, at least, from two aspects. The first is, the institutions and mechanism for the support of the exports have been successfully created as one of the important steps of the economic reform, on the other hand there is question if the Czech exporters are willing and able to use this mechanism. The answer to that question is not so optimistic.

The most important part of the mechanism, development of the financial infrastructure of the support of the export was defined by the Czech government in the autumn 1991. The Export Guarantee and Insurance Corporation has started with its activities at the beginning of June 1992. There was some delay in establishment of an independent financial institution granting export credits, the Czech Export Bank (CEB) came into being in the middle of 1995.

The present state of development of the state support of the export can be characterised as a phase of stabilisation from the points of view of system of the state support and its institutional structure. The level of offered services is nearing to the level comparable with the developed countries; it is very important, that the system is becoming similar to systems applied in other developed countries. The biggest achievement can be seen in the speed with which the basic steps of the reform have been made and stabilising effect the development of the Czech foreign trade in the years 1990–1994 had had on the reform.

The Act No. 58/1995 Coll., on insurance and financing of the export with the state support passed in March 1995 combined with the annual appropriation from the state budget to EGAP and CEB have been an unequivocal declaration of the intent of the state to support the exports in a transparent way. EGAP has become a member of the International Union of Credit and Investment Insurers (The Berne Union), and EGAP and CEB represent the Czech Republic in the OECD Group on Export Credits and Export Guarantees.

The basic structure of the support with EGAP and CEB has been completed and new forms will be reaction to the needs of entrepreneurs. For example very important is the question of information for the Czech exporters about potential export markets.